

DOKTORI (PhD) DISSZERTÁCIÓ

SOMOGYI KRISZTINA
KÖZVETLEN ÉLMÉNY — KÖZVETLEN ÉPÍTÉSZET

Az „építész nézet” kvalitatív vizsgálata saját élményű középiskolai környezetben
című értekezés tézisei

Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Doktori Iskola

Témavezető: Prof. Dr. Dúll Andrea, egyetemi tanár
Prof. Cságoly Ferenc, akadémikus

2019

2019

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR

SOMOGYI KRISZTINA

KÖZVETLEN ÉLMÉNY — KÖZVETLEN ÉPÍTÉSZET

Az „építész nézet” kvalitatív vizsgálata
saját élményű középiskolai környezetben

Pszichológia Doktori Iskola

A doktori iskola vezetője: Dr. Demetrovics Zsolt, egyetemi tanár

Szocializáció és társadalmi folyamatok program

A program vezetője: Nguyen Luu Lan Anh, habilitált egyetemi docens

Témavezető: Dr. Dúll Andrea, egyetemi tanár

Témavezető: Dr. Cságoly Ferenc, akadémikus

A bírálóbizottság tagjai:

Dr. Varga Katalin, egyetemi tanár, ELTE PPK, elnök

Kissné Dr. Visket Mónika, egyetemi adjunktus, ELTE PPK, titkár

Dr. Sallay Viola, egyetemi adjunktus, SZTE BTK, bíráló

Dr. Vasáros Zsolt, habilitált egyetemi docens, BME ÉMK, bíráló

Dr. Katona Nóra, általános tartalomfejlesztési vezető,
EKE Oktatás 2030 kutatócsoport, tag

Dr. Szentpéteri Márton, egyetemi tanár, MOME Elméleti Intézet, tag

Dr. Bényei Judit, habilitált egyetemi docens, MOME Elméleti Intézet, tag

Dr. Gaul Emil, nyugalmazott egyetemi tanár, Nyíregyházi Egyetem, Vizuális
Kultúra Intézet, tag

1. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

A környezetpszichológia tranzakcionális szemléletmódja „holisztikus egységeken belül pszichológiai és környezeti aspektusok kölcsönkapcsolatait vizsgálja” (Altman & Rogoff, 1987, 24). Ez ráirányítja a figyelmet arra, hogy minden emberi tevékenység aktív fizikai környezetben megy végbe. (vö. Düll, 2009) A környezet percepciója és megítélése csoportspecifikus, azaz különbözik korra és nemre való tekintettel, és függ a megítélő kulturális háttérétől, tudásától és személyes attitűdjeitől is. Az építészképzés speciális csoportot hoz létre az épített környezet megítélésében. Mivel a szociofizikai környezet megítélése összefügg a jólléttel, egészséggel, identitással, fenntarthatósággal és különböző kognitív és affektív folyamatokkal, így nem meglepő módon sokat kutatott területe a környezetpszichológiának.

A környezet észlelt minősége azonnali hatású: a pozitívnak ítélt helyek vonzóak és támogatják az egyén fejlődését; a negatívnak ítélt környezet stresszor, elkerülő vagy deviáns viselkedéseket hív magához (Nasar, 1988). A disszertáció célkitűzése, hogy a csoportkülönbségek természetét megvilágítsa az épített környezet megítélésére vonatkozóan, erre alapozva elmélyítse a tudást az építész szemléletmódjának sajátosságairól, különös tekintettel a saját élményű, a képzést megelőzően tapasztalt környezetben, így iskolában.

2. ELMÉLETI ÁTTEKINTÉS

Az építész és nem-építész nézet közötti különbözőségek hagyományos kutatásai a művészetpszichológia és környezeti esztétika területén belül születtek meg. A kutatások egyértelműen azt mutatják, hogy a környezet megítélése szignifikánsan eltér a két csoportban, így az építészek jelentősen más, több és árnyaltabb fogalmi kategóriával gondolkodnak a tér jellemzőiről. (Nasar, 1983; Groat, 1994; Brózik, 2006) Az építészet és a pszichológia különböző nézőpontjainak az ütköztetése annak érdekében történik meg a disszertáció nyitányaként, hogy a téma fontossága és a két gondolkodásmód illesztésének nehézsége indoklásra kerüljön. A komparatív kutatások áttekintése rendszerezi az alkalmazott módszertanokat, témákat és eredményeiket, ennek következtetése, hogy bár az építészek meghatározó, kontrollt gyakorló aktorai a környezetnek, ugyanakkor környezeti percepciójuk a térlaikusoktól elkülönülő, mert más építészeti elemek meglátásán alapszik és a percepció mintázatokban is eltér. (Gifford et al, 2000) A preferencia-vizsgálatok eredményei szerint amíg az építészek megítélései egységes mintázatot követnek, sztenderdjeik és logikáik azonosak, addig a térlaikus megítélők véleménye a környezetre vonatkozóan heterogén. Pennartz és Elsinga (1990) Arnheim városában készített átfogó kutatást építészek, térlaikus felnőttek és serdülők részvételével saját városukra vonatkozóan, és a három csoport elkülönülő perceptuális

sémáit azonosítja. A fizikai inger jelentősége és a társas interakciót facilitáló helyszínnek a serdülő megítélők számára preferencia, a térlaikus felnőttek számára a helyek olvashatósága és jelentései a meghatározóak. Az építészek a téri karakterjegyeket ítélték lényeges szempontnak és gazdag fogalmi rendszerrel értékelték a fotón láttatott épületek szerkesztési elveit, logikáit, vagy a funkcionalitáshoz kapcsolódó észleléseket. Az építészek és térlaikusok esztétikai preferenciája közötti szakadék áthidalásának két módját fogalmazzák meg az építészkutatás jeles egyéniségei: az építészet nyelvének elsajátításához az általános műveltség javításával (Cságoly, 2013) és az építés fizikai megtapasztalásán keresztül (Balázs, 2019) lehet közelíteni.

3. A FELVETÉS ÁTKERETEZÉSE, LOKALIZÁLÁSA

Az építész–térlaikus közötti kapcsolatkeresés során, a hasonló élmények azonosítása érdekében a kantianus esztétikai megítélés nézőpontját fel kell cserélni a fenomenológia belehelyezkedő szemléletével. Az épület helyett az épített környezetre szükséges fókuszálni. Berleant (1988) szerint ez az elmozdulás szükségszerűség, ezért a nézőt belehelyezi a megítélés környezetébe. Az általa bevezetett participációs táj fogalma téri kontinuitást hoz létre a környezet és az egyén között, az észlelés ebben a közegben multiszenzoriális, és mind az ember, mind a környezet aktív szereplő a folyamatban. A környezetben lezajló folyamatok megértését a rendszerelvű működési modellek támogatják, így Bronfenbrenner bioökológikus modellje (1977) és Altman és Rogoff tranzakcionális modellje (1987), amely a disszertáció uralkodó perspektívája. A személy-környezet összeillés, a helykötődés, helyidentitás (Proshansky et al., 1970) jelensége is ebben a tranzakcionális keretben értelmezett. A szocializáció folyamata során alakuló téri viselkedések megértéséhez Erikson pszichoszociális megközelítése teremti meg a szellemi háttérrel (Erikson 1968, Cole & Cole, 2006.). A fejlődés folyamatának tárgyalása során az iskola szocializációs szerepe kap kitüntetett figyelmet. A gyerekkorban tapasztalt téri élmények meghatározóak, az önéletrajzi narratívákban a helyek szerepe kitüntetett, a lokalizált helyek fontossága mind az építészek, mind a térlaikusok visszaemlékezéseiben megjelenik, közös élménye ez mindenkinek. Cooper Marcus kutatásai (2014) is a gyerekkor fontos helyeit kutatja. Tájtervező és építész hallgatói által felidézett gyerekkori emlékekben azonosít nagyhatású privát mikrohelyeket. Ezek a saját környezetről alkotott személyes emlékek jellemzően 5-11 éves kor között jönnek létre, és olyan többnyire titkos privát helyek a szabadban vagy a házban, amelynek karaktere a tervezői képzést követően is megmarad, hatással van a tervezői szemléletre. Downing *képbank* fogalma (1992) segít feltárni az építész mentális térképeinek sajátosságait, olyan belső képi repertoárt említ, ahol a tér- és helytapasztalatok összegyűlnek és ő is kiemeli a tanult szakmai példák mellett a gyerekkor helyeinek fontosságát.

4. A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSE

Az esztétikai preferenciavizsgálatok az építészek és térlaikusok elkülönüléséről szólnak, de vajon hogyan alakul át ez a kép a környezetbe való belehelyezkedés és az ember-környezet kapcsolat tranzakcionális modellben történő vizsgálata során? A nézőpontváltás milyen új tudásokhoz vezet? Két terepkutatás készült azzal a szándékkal, hogy árnyalt képet alkosson az építész jellemző látásmódokról saját élményű középiskolájára vonatkozóan. Az építészek és nem-építészek által egyformán megélt középiskolai környezetről alkotott élményeik megismerése a kutatás fókuszja, a vizsgálat interpretatív és fenomenológiai ontológiai, episztemológiai perspektívában készült.

5. ELSŐ KUTATÁS¹: Építészek saját élményű középiskolai környezetének retrospektív vizsgálata

5.1. Téma felvetés

Fiatal, praktizáló építészek, doktori hallgatók kaptak felkérést, hogy lehetőség szerint látogassanak vissza saját középiskolájukba, ha ez nem megvalósítható, akkor virtuálisan helyezkedjenek vissza a helyzetbe, és készítsenek rövid, 5 perces prezentációkat az épületről készített saját fotóik segítségével. A prezentációkra a BME Építészkar 'K' épületének egyik osztálytermében, csoportosan került sor.

5.2. A kutatás kérdése

Hogyan látja és láttatja saját középiskolájának épületét az építész? Milyen élmény az iskolaépület az építészek bemutatója alapján? Hogyan befolyásolja a saját élmény egy épület bemutatását?

5.3. Elmélet-vezérlés adatgyűjtés folyamata

A terepmunka pedagógiai szándékkal indult a vizuális kommunikáció tantárgy keretein belül, és váltott át kutatási adatgyűjtéssé az első prezentációt követően, mert a narratíva többféle nézőpontú megfogalmazásai olyan jelenséget sejtettek, amely kutatásra méltó. Ezt követően az

---

¹ ELTE PPK KEB Etikai engedély száma: 2015/348

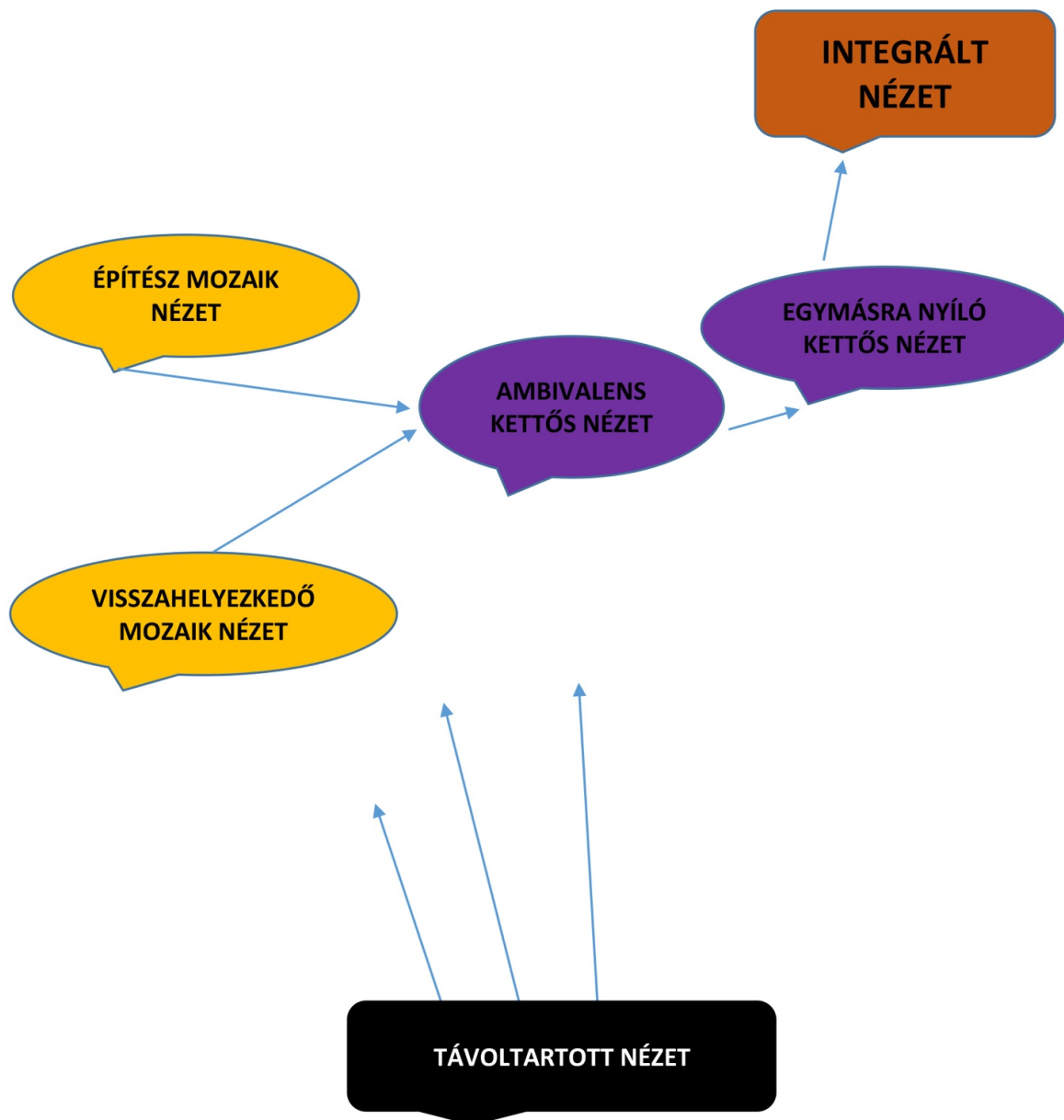
adatgyűjtés a Grounded Theory (GT) módszer elmélet-vezérelten, célzottan folyt. 2015 és 2017 őszén 22 fiatal (kor: 26-36 év, átlagéletkor: 30 év, nem: 12 nő, 10 férfi) önálló, pályáját indító építész prezentálta iskoláját, közülük 14 tudott visszamenni a helyszínre, 8 archív és internetes képekkel oldotta meg a feladatot. 2016-ban 7 építész a korábban megszólalók csoportjából egy második iskolaépületet is prezentált az építészeti stúdiók során megismert példákból. 3 érett építész alkotóegyéniség, és 2 térlaikus is prezentálta saját középiskoláját. Az épületprezentációkat rögzítettem, róluk átirat készült. A szöveges anyag mellé csatoltam a prezentációk képanyagát, amelyet az elemzés során megvizsgáltam.

5.4 A módszer

A Grounded Theory (GT) módszere jól bevezetett, kvalitatív tudományos módszer, amelynek lényege az adatokból történő elméletalkotás. Olyan induktív, tehát alulról felfelé építkező módszer, amelynek célja, hogy felfüggesse a kutató előzetes várakozásait annak érdekében, hogy friss szemmel tudja megfigyelni a vizsgált jelenséget. Konstruktív, interpretatív szemléletmódjából adódóan a Grounded Theory (magyarul Megalapozott elmélet) ontológiai és episztemológiai háttere a hermeneutika és fenomenológia. (Sallay & Martos, 2018) A módszer fegyelmezett menetben, körkörös módon megy végbe, egyszerű kódok azonosításától egyre magasabb rendű absztrakt kategóriák létrehozásáig. Kódok, fogalmak és kategóriák alkotják az absztrakciós folyamat hierarchiáját, ennek köszönhetően ragadható meg a szövegből kiemelkedő lényeg: a tézisek. Az Axiális kódok a hierarchia középső szintjei, ezek a kontextusban lévő folyamatok megértéséből, a téri, idői, társas és kauzális viszonyok rendszerezéséből emelkedik ki. A kevés számú Szelektív kód a gondolkodás legmagasabb fokán megjelenő fogalmakat jelöli. A szelektív kódok rendszerezését és a belső viszonyaik azonosítását vizualizáció segíti, a megalapozott elmélet erre alapozva születik meg.

5.5. Eredmények

Az építész narratívák kódolásának eredményeként 6 Szelektív kód emelkedett ki. Ezek közül 5 egymással szoros kapcsolatban van, tulajdonképpen egy érési folyamatot ábrázolnak. A 6. kód, a Távoltartott nézet természete elkülönülő. A diagram (1. ábra) vizuális nyelvén a láthatóan leváló diszpozíció azt érzékelteti, hogy az e kód alá tartozó emlékek is izoláltak.

1. Ábra: A Szelektív kódok diagramja. Forrás: saját szerkesztés

A GT-módszerrel végig vitt kódolás eredményeként megszülető 6 Szelektív kód értelmezése:

Építész mozaik nézet: Olyan leíró–értékelő narratívát azonosít, amely az építészeti prezentációk nyelvezetét használja. Az építész nézet szenvtelen, távolságból szemlélő, fókusza a fizikai környezet: az épület, városi kontextus, építészeti elemek, strukturális logikák és a tér.

Visszahelyezkedő mozaik nézet: A narratíva az iskola szociofizikai környezetébe visszahelyezkedő, belső nézetből láttatott, az iskolaévek alatt szerzett élmény felől közelítő. A visszahelyezkedésre téri is időbeli utalások is történnek, így a narratíva ideje módosulhat, közelre mutató deiktikus szavak jelennek meg, és megváltozhat a narratíva szókészlete, stílusa és koherenciája is. A *Mozgás a térben* axiális kód alatt a közösségi terekben megélt aktivitások és a mozgást támogató terek kerültek csoportosításra: a folyamat a külső városi térből az épületen át vezet vissza a külvilágig. *Mikroterek* és *kedvenc helyszínek* axiális kódok alatt kerültek csoportosításra a fontos személyes helyek.

Távoltartott nézet: Ez a szelektív kód természetében elkülönül a többitől, alapja az iskolához kapcsolódó negatív élmény, amelyet akár a tanulás során élt meg a narrátor, akár általánosabb érvénnyel magára a korszakra vonatkozik. Ennek a negatív élménynek a hatására a beszélő nem lép be saját iskolájába sem fizikai, sem mentális értelemben. Az ajtók át vannak helyezve, vagy be vannak csukva, a termek be vannak zárva, a narrátor hosszasan bolyong az utcákon vagy az időben, de nem lép be iskolájába, nem lokalizál oda élményt. A távoltartott élmény zárványként létezik az emlékezetben.

Ambivalens kettős nézet: Két egymással ellentmondásban lévő élmény egy megszólaláson belül történő egymás mellé való sorolódása jellemzi ezt a kategóriát. Az élmény kettőssége okán feszültséggel telített, ami az épület egykori és mai fizikai adottságaiból is következhet, de a narrátor új nézőpontjából, az időközben megváltozott identitásból, attitűdből, építészeti szaktudásból is.

Egymásra nyíló kettős nézet: A korábbi kettős nézet feloldásából, relációk kialakulásából születik meg ez a kategória. A szociofizikai környezetről való különböző észlelések és attitűdök tudatosulása fontos lépés az építészeti szemléletmód érési folyamatában. A kategória axiális kódjai a helyek metaforikus és szimbolikus karakterét fedik fel. Így a *Mozgás a térben* axiális kód egyben a bejárt életút és a fejlődés metaforája. Az önreflexiók a látásmódra és az építészeti szemléletre, egyben a pályaválasztás témájához kapcsolnak.

Integrált nézet: Azok a megszólalások csoportosulnak a fogalom alá, amelyekben a hely-élmény az identitásban és az építészeti szemléletmódban is reflektált módon jelenik meg, tehát az önéletrajzi narratíva szerves részét képezi. A hely ezekben a megszólalásokban absztrakt, így jelenti a megszólaló helyét a társadalomban, vonatkozhat az oktatás értékszámítására, a történeti kontinuitás fontosságára vagy magára az építész identitás kialakulására.

5.6. Diszkusszió

A megalapozott elmélet 5 állítása az építészek saját élményű középiskolájára vonatkozóan a szelektív kódok és a közöttük rajzolódó folyamatokra alapoz. A szelektív kódokban megfogalmazott eredményeket illeszti egyrészt a szakirodalomhoz, másfelől tematizálja az új meglátásokat.

1. teória: Az építészeknek a közvetlen élményű, kiemelt fontosságú helyszínrre vonatkozó épület-bemutatója önéletrajzi narratívaként fogalmazódott meg. A saját iskola retrospektív felidézése során az épület helyszíne párhuzamosan bontakozott ki a középiskolában megélt élménnyel, tehát szociofizikai entitásként láttatott. Az élmény fontos helyszínei reprezentáltak, míg a csak építészeti szempontból lényeges nézőpontok nem jelenítődnek meg.

A beszámoló fókuszja az iskolában megélt élmény, ezen a szinten élményközösség mutatkozik a nem-építészek tapasztalásaival. Ez az élményközösség a közös kommunikációs platform lehetőségével kecsegtet.

2. teória: A hely a saját élményű iskoláról szóló történetekben rétegzett, érzelmekben és jelentéstartalmaiban gazdag, az élmény fontossága szempontjából rendezett: nemcsak az iskola fizikai tere, élmények helye, történések lokalizálása, hanem az identitás metaforája, általános építészeti tudás és szimbolikus gondolatok kifejeződése is. Az iskolaépület a beszámolóban nem fizikai entitás, hanem élmény entitás, olyan helyszín, amely hosszú távú hatással bír az emberre. Környezetpszichológiai értelemben vett hely jelenik meg, amely érzések, gondolatok, emlékek és cselekvések gyűjtője. Az építészek szaktudásából adódik, hogy érzékenyen figyelnek az épített környezetre és gazdagon interpretálják a személy-környezet folyamatait.

3. teória: A narratívák központi kérdése az identitás. A helyidentitás alatt olyan összetett konstruktumot ért a szakirodalom (lásd Düll, 1996), amely a szelfidentitás részeként jelenik meg. Az iskolaépületek olyan jelentős helyszínei lehetnek az életnek, amellyel kapcsolatban helykötődés alakulhat ki, így meghatározó pszichológiai hatásúak lehetnek ezek a helyélmények egy ember életében.

4. teória: A helyhez kötődő negatív élmények is előkerülnek az épület újra látogatása során. Metaforikusan megfogalmazva: a negatív élményben az iskola nem második otthon, hanem börtön. Azokban a beszámolóknak, amelynek háttérében intenzív negatív élmény sejlik fel, a narrátor nem lép be az iskola épületébe, elkerülő technikákat alkalmazva átirányítja a figyelmet az iskola szociofizikai környezetéről más témákra. Ezek a helyek nem integrálódnak az önéletrajzi narratívába.

5. teória: Az építészek narratívájában a helyekről való élmény megjelenítése dinamikus folyamatként érzékelhető. Downing (1992) kutatásában felveti, hogy az építész mentális *kép bankjában* a különböző típusú helyélmények (a szakmai példatár alkotásai, a gyerekkor élményhelyszínei és a praxis alatt tapasztalt helyek) elsőként külön léteznek, majd egy helyre integrálódnak. A kutatás tetten éri ezt a folyamatot, és rámutat arra, hogy a frissen előkerülő emlékek új integrációs folyamatokat indítanak be.

Összegzés: Az építészek saját iskolájukat kettős nézetben láttatták a prezentációkban, retrospektív narratívájukban az építészeti nézőpontok mellett megjelenik egy másik nézet is, amely a diákkori élménybe visszahelyezkedő. Ahogyan Cooper Marcus (2014) megtalálja a koragyermekkor privát helyeit, úgy az iskolai helyszín is túléli az építészeti képzést, megmarad fontos referencia helyként az emlékezetben. A saját iskolaélményről szóló beszámolók hasonlóak az építész és nem-építészek megszólalásaiban, ez alap lehet a köztük kialakítandó párbeszéd elindításában.

6. MÁSODIK KUTATÁS² A Budapesti Piarista Gimnázium épületének megítélése diákok, tanárok és építészek csoportjában, az iskoláról a diákok által készített fotók alapján

6.1. A kutatás témája

Az első kutatás kizárólag az építész nézetre fókuszált, abban talál meg a térlaikus élményével azonos nézeteket. A második kutatás összehasonlító jellegű, amely az élményközösség lehetőségét vizsgálja egy iskolaépület megítélésében. Építész, térlaikus felnőtt és serdülőkorú fiatalok saját élményű környezetekre vonatkozó, de fotó alapú épület interpretációit vizsgálta. A megítélés in situ terepmunka során valósul meg. A Budapesti Piarista Gimnáziumról participatív fotózás során az iskola diákjai által készített fotó-reprezentáció adta a megítélés alapját. A fotózás az iskola fennállásának 100., a rend magyarországi jelenlétének 300. évfordulója alkalmából rendezett eseményhez kötődően készült 2017-ben, a megítélés 2019 tavaszán zajlott az iskola egyik termében, saját fejlesztésű vizuális eszköz és módszer alkalmazásával.

6.2. A kutatás kérdése

Hogyan értelmezik az iskolát a megítélők az iskoláról készült fotók alapján? Milyen gondolatokat fogalmazznak meg az iskolaépület kapcsán? Milyennek látják a Budapesti Piarista Gimnázium épületét a diákok, tanárok és az építészek? Az iskoláról szerzett közvetlen élmény milyen módon befolyásolja az építészek nézőpontját?

6.3. Az adatgyűjtés folyamata, résztvevői és módszere

A részvételi fotográfiai folyamat részeként a gimnázium diákjai között az épület reprezentálására meghirdetett részvételi fotózás 377 fotót eredményezett, ez volt a kutatás kiinduló adata. A képeket a Budapesti Piarista Gimnázium 12-19 éves fiú diákjai készítették. A részvételi fotográfia módszerével összhangban (Wang & Burris, 1997) a saját élmény dokumentálására szolgáló fotók és a hozzá tapadó interpretációk együtt kerülnek értelmezésre. A képek jelentéseiről folytatott fókuszcsoportos beszélgetéseken 10. és 11. évfolyamos diákok 15 fős csoportja, illetve a tanári karból öten vettek részt. A beszélgetések során terepjegyzet vagy felvétel készült, ezek átiratait adatnak kezeltem.

A megítélés 7 csoportban zajlott: a diákok négy fős csoportjai a 7. 9. és a 11. évfolyamból kerültek összeállításra. A két tanár csoportban összesen 5 fő, a két építész csoportban 7 fő vett

---

² PPK KEB etikai engedély száma: 2016/149

részt. A csoportos megítélés célja a fontos képek szelekciója és a hozzá tapadó sűrű jelentések megismerése. A folyamat segítésére saját fejlesztésű játékos eszközt készítettem: az összes képből számozott kártyák készültek, ebből kellett válogatni. A megítélés 4 lépcsőn keresztül végbemenő, időben is megtervezett folyamata az egyéni és csoportos munkák, illetve a vizuális és verbális folyamatok ötvözésével támogatta a helyről való fókuszált, de felszabadult gondolkodást.

6.4. Eredmények

1. A diákok fotó-reprezentációján (377 kép) az iskolaépület szociofizikai környezete elevenedik meg. Gazdag és rétegzett konnotációi vannak a képeknek, a jelentések utalnak a közösségre, a piarista szellemiségre és a képeket készítő személyes világára. Az iskola jelentéseiben gazdag tere előtérbe kerül minden megítélői csoport válogatásában a megítélések során, tehát az építészek is gazdag szociofizikai környezetként látják az iskolaépületet.

2. A részvételi képkészítés végeredményeként létrejövő képek alkalmasak arra, hogy elősegítsék az épületről való beszédet mind az építészek, mind a nem-építészek csoportjában. Az épületről készült fotó, ha közvetlen téri élményre utal, másféle mentális folyamatokat indít be, mint amikor közvetlenül nem megtapasztalt, nem (jól) ismert épületet reprezentál. Az első esetben teret nem kell kitalálni, „csak” felidézni. Ez a kutatás szempontjából azért fontos, mert a térlaikusnak nehézséget okoz a modalitás váltás a 2D és 3D dimenziók között.

3. A képek interpretációja során a megítélők számára az identitás téma központi volt. A helyidentitás hozzájárul mind a tanárok, mind a diákok identitásának alakulásához.

4. A megítélés eredményeképpen készült, 10 elemből álló képválogatás és az iskoláról megfogalmazott központi gondolatok hasonló értékeket fogalmaztak meg a három megítélő kategóriában. Egyetértés mutatkozik abban, hogy az iskola szociofizikai környezete milyen értékekkel írható le. Az iskoláról szerzett közös élmény egyben a közös vélemény platformja.

Összesítésként: A 6. teória

Az építészeknek és térlaikusoknak az iskola szociofizikai környezetéről szerzett közös élménye közelíti a csoportok megítélését, lehetővé teszi, hogy az építész komplexebb módon, használatával együtt, új nézőpontokból is meglássa az épületet. Az épített környezeti nevelés (beszélgetések, fotózás, képválogatás) során a térlaikus jobban meglátja és megérti az épület működésének logikáit, fizikai adottságait, értékeit, és jobban tudja lokalizálni saját téri élményeit. Ez segíti az épületről szóló párbeszéd alakulását. Az építész és nem-építész közötti párbeszéd facilitálható, vizuális eszközökkel s tervezett folyamatokkal támogatható.

7. Hivatkozások

- Altman, I. & Rogoff, B., (1987). World views in psychology: Trait, interactional, organismic and transactional perspectives. In E. Stokols, & I. Altman (eds.) *Handbook of Environmental Psychology* (pp. 7–40). New York: Wiley–Interscience Publishing
- Balázs, M (2019). Közösség és építészet. In E. Götz (Ed.), *Tér /// Erő. II. Építészeti Nemzeti Szalon* (pp. 328 -390) Budapest: Múcsarnok Nonprofit Kft.
- Berleant, A. (1988). Aesthetic perception in environmental design. In J. L. Nasar (Ed.), *Environmental Aesthetics. Theory, research, practise* (pp. 85-97). Cambridge University Press
- Bronfenbrenner, U., (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*. July 1977. 51–531
- Brózik, P. (2006). Épített környezet és személyes konstrukciók. *Magyar Pszichológiai Szemle* 61(1) 67–86
- Cooper Marcus, C. (2014). Environmental autobiography. *Room one Thousand 2*, UC Berkeley, 31–41
- Cságoly, F (2013). *Három könyv az építészetéről: A szépség*, Akadémiai kiadó
- Downing, F. (1992). Image banks: Dialogue between past and future. *Environment and Behavior*, 24, 441–470.
- Erikson (1968). In M. Cole & Sh. R. Cole (Eds.) (2006) *Fejlődéslélektan*. Budapest: Osiris Kiadó
- Düll, A. (1996). A helyidentitásról. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 36(4-6), 363–391
- Düll, A. (2009). *A környezetpszichológia alapkérdései – Helyek, tárgyak, viselkedés*. Budapest: L'Harmattan.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine.
- Gifford, R., Hine, D.W., Muller-Clemm W., Reynolds D'Arcy J. & Shaw T. K (2000). Decoding modern architecture: A lens model approach for understanding the aesthetic differences of architects and laypersons. *Environment and Behavior*. 32(2) 163–187
- Groat, L., N., (1994). Carbuncles, columns, and pyramids: Lay and expert evaluations of contextual design strategies. In B.C. Scheer & W. F. E. Preiser (Eds.) *Design Review: Challenging Urban Aesthetic Control*. (pp. 156–164) Chapman & Hall, New York

- Nasar, J. L. (Ed.) (1988). *Environmental aesthetics, theory, research & applications*. Cambridge: Cambridge University Press
- Pennartz, P. J. J & Elsinga, M. G. (1990). Adults, adolescents, and architects: Differences in perception of the urban environment. *Environment and Behavior*, 22. 675–680
- Wang, C. & Burris, M. A. (1997). Photovoice: Concept, methodology, and use for participatory needs assessment. *Health Education & Behavior*, 24, 369–387.

7. A DOKTORI KÉPZÉS ALATT MEGJELENT TUDOMÁNYOS PUBLIKÁCIÓK

- Dúll, A., Somogyi, K., Hülber, A., Brózik, P. & Szabó J., (2018). A szociofizikai önállóság első színtere: építészhallgatók és térlaikus egyetemi hallgatók mentális térképábrázolásainak összehasonlítása in: *Magyar Pszichológiai Szemle*, 73. 1/6. 83–110
- Somogyi, K. (2015). Másképpen közelítve. Képkalkotás a kortárs építészetéről, In: Dúll, A. & Varga, K. (eds.) *Rábeshelőlét, A szuggesztív kommunikáció környezetpszichológiája* (pp. 403-418). Budapest: L'Harmattan
- Somogyi K. & Dúll, A. (2016a). Kettős nézet: gimnáziumi épületek mentális reprezentációjának környezetpszichológiai kvalitatív vizsgálata. In A. Vargha (ed.) *A Magyar Pszichológiai Társaság XXXV. Jubileumi Országos Tudományos Nagygyűlése: Kivonatkötet.* (p. 229) Budapest: Magyar Pszichológiai Társaság.
- Somogyi K. & Dúll, A. (2016b). Tér-élmények: Kvalitatív kutatások a környezetpszichológiában, Szimpózium. In A. Vargha (ed) *A Magyar Pszichológiai Társaság XXXV. Jubileumi Országos Tudományos Nagygyűlése: Kivonatkötet.* (p. 227-231) Budapest: Magyar Pszichológiai Társaság.
- Somogyi, K. (2016). *Menza_zona_étterem_közösségi tér_helyszín.* Építészeti kutatás és tervezés a Hegyvidék általános iskolában. In B. Kerékgyártó & L. Szabó (Eds.), *Építészet is oktatás* (pp. 268-279). Budapest: BME Építőművészeti Doktori Iskola
- Somogyi, K. (2017). Közvetlen élmény, képkalkotás a közösségek építészetéről. In Somogyi, K. & Klobusovszki, P., (Eds.), *Középületek közvetlen közelségben.* (pp. 94–124). Budapest: Épülettervezés Oktatásáért Alapítvány,
- Somogyi, K., Lippai, E. & Dúll, A. (2017). *Menza_Zóna_Étterem: Az étkező terének és hozzá kapcsolódóan a közösségi terek használatáról készített research by design*

project a Hegyvidék Iskoláiban. In E. Lippai (Ed.), Személyes tér - Közös Világ: A Magyar Pszichológiai Társaság XXXVI Országos Tudományos Nagygyűlése: Kivonatkötet. (pp.62-63). Budapest: Magyar Pszichológiai Társaság.

- Somogyi, K. (2018a) Portraying the architecture of communities. In: Somogyi, K. & Klobusovszki, P., (Eds.), *Public buildings within your reach*. (pp. 94–124) Budapest: Épülettervezés Oktatásáért Alapítvány
- Somogyi, K. (2018b). *Golda János*, Budapest: Terc kiadó
- Somogyi, K., Balázs, M. & Dúll, A. (2019). Meanings of symmetry: The legibility of symmetry of historic school buildings. *Symmetry: Culture and Science*. 30(1), 59–90
- Somogyi K., Birtalan L., Einspach-Tisza K., Jantek Gy, Kassai SZ., Karsai Sz., Sebestyén E., Dúll A. & Rácz J. (2018). Mi történik egy kvalitatív módszertani szemináriumon? A GT és az IPA elemzési menete. *Alkalmazott Pszichológia*. 2018, 18(2): 105–127
- Somogyi, K. & Dúll, A. (2018). Iskolapélda - A budapesti piarista gimnázium szociofizikai környezetet a diákok képein reprezentálva. In E. Lippai (Ed.), *Változás az állandóságban: A magyar Pszichológiai Társaság XXVII Országos Tudományos nagygyűlése*. Kivonatkötet. (p. 186). Budapest: Magyar Pszichológiai Társaság
- Somogyi, K. & Dúll, A. (2018). Közös tér – személyes élmény. Árkádia építészeti elméleti jegyzet. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 131–160
- Somogyi K. (2018). Schools form kids’ perspective. Konferencia előadás. *Child and architecture congress*. Kappadókia, Törökország
- Somogyi, K (2019). Windows open. Nyitóelőadás. *Architects and Children: Innovation in built environment education*. UIA Architecture and Children work program. BME
- Somogyi K. (2019). Másképpen tanító tér. *Régi-Új Magyar Építőművészet* (3) 75–77